

Možné způsoby vymezení venkovského prostoru

Venkov

- Obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyvatel, ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také s jinou sociální strukturou ve srovnání s městem

Venkov z územního hlediska

- Venkovský prostor
- Venkovský region
- Venkovské sídlo

Venkovský prostor

- Prostor zahrnující krajinu a venkovská sídla
- Kontinuálně vymezený prostor
- Souhrn katastrů venkovských obcí
- Území mimo města

Venkovský region a sídlo

- Venkovský region
 - Poměr obyvatel žijící ve vesnicích
 - např. kritérium hustoty obyvatel
- Venkovské sídlo
 - Seskupení obytných a hospodářských stavení plnících různé funkce, mezi kterými hraje důležitou roli funkce zemědělská

Charakter kritérií vymezení venkova

- Subjektivní
- Objektivní vymezení kvalitativní
 - omezená možnost kvantifikace
- Objektivní vymezení kvantitativní

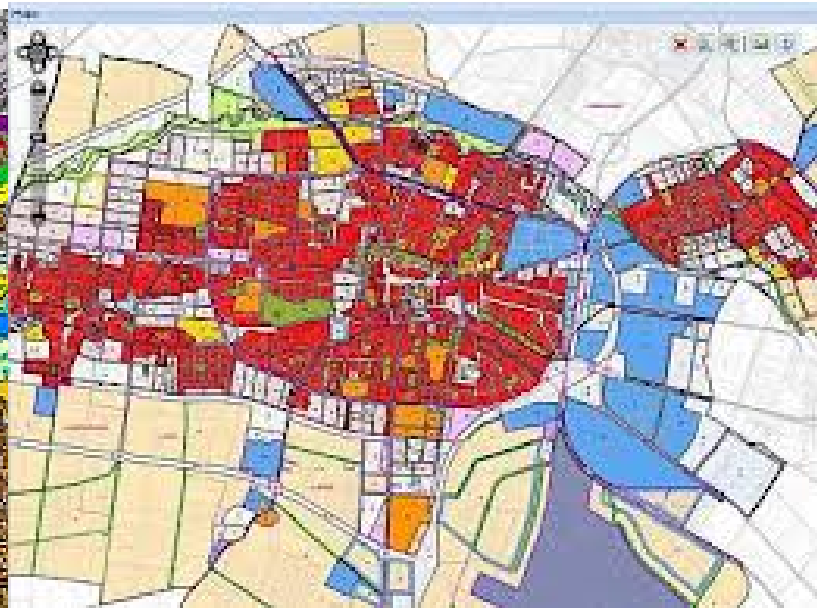
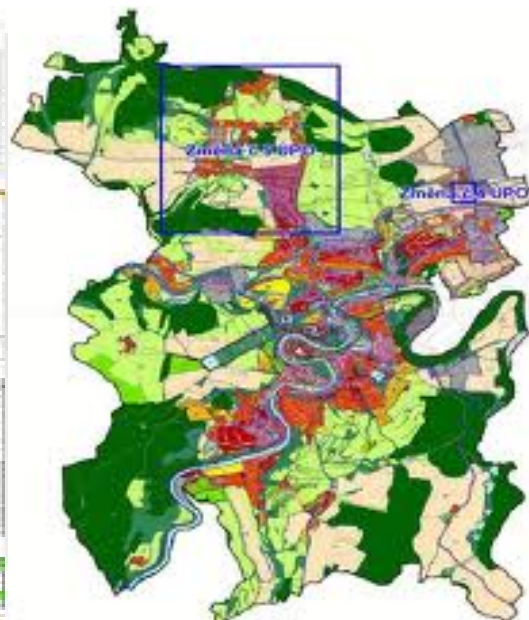
Kritéria vymezení venkova

- Urbanistické
- Architektonické
- Sociální
- Ekonomické
- Historické
- Administrativní
- Statistické
- Krajinářské

Možnosti vymezení venkova

- A) urbanistické vymezení:
venkovské sídlo je vymezeno jako sídlo s:
 - typickou urbanistickou strukturou nízkopodlažní zástavby s vysokým podílem rodinných domů
 - s málo vyvinutou uliční sítí s dominantním prostorem návsi jako společenského a kulturního centra sídla
 - vysokým podílem zeleně v sídle.

Příklady urbanistického vymezení

Možnosti vymezení venkova

- b) Architektonické vymezení:

venkovské sídlo je vymezeno jako sídlo s:

- dominancí nízkopodlažní zástavby v individuálních rodinných domech, které nemají vybudován parter (přízemí) určený k obchodní činnosti nebo ke službám.

Venkovský dům je doplněn rozsáhlejší hospodářským zázemím, které sloužilo původně pro zemědělskou prvovýrobu (chlévy, stáje) v současnosti slouží k zabezpečení provozu domu. Pro tradiční venkovský dům je typické vymezení dvora a zahrady s výrazně oddělenými funkcemi.

Architektonické vymezení

KRES ESF MU, Brno

Možnosti vymezování venkova

- c) Sociální vymezení:

venkovské sídlo je takové sídlo, kde:

- existují mnohem užší sociální kontakty mezi jednotlivými obyvateli sídla
- existuje dlouhodobá neformální sociální kontrola a participace

Sociální vymezení

KRES ESF MU, Brno

Možnosti vymezení venkova

- d) Ekonomické vymezení:
venkovské sídlo je takové sídlo, kde:
 - dominantní nebo rozhodující činností je zemědělství (příp. i lesnictví a rybolov) a primární výroba potravin a
 - významný podíl ekonomicky aktivních osob vyjíždí do zaměstnání mimo toto sídlo.

Možnosti vymezení venkova

- e) Historické vymezení:
 - sídlo, které v minulosti získalo městské práva je městem, ostatní sídla jsou vesnicemi.

Možnosti vymezení venkova

- f) Administrativní vymezení
 - městy jsou ty obce, které mají právo používat městská práva a městský znak,
vše ostatní je venkov

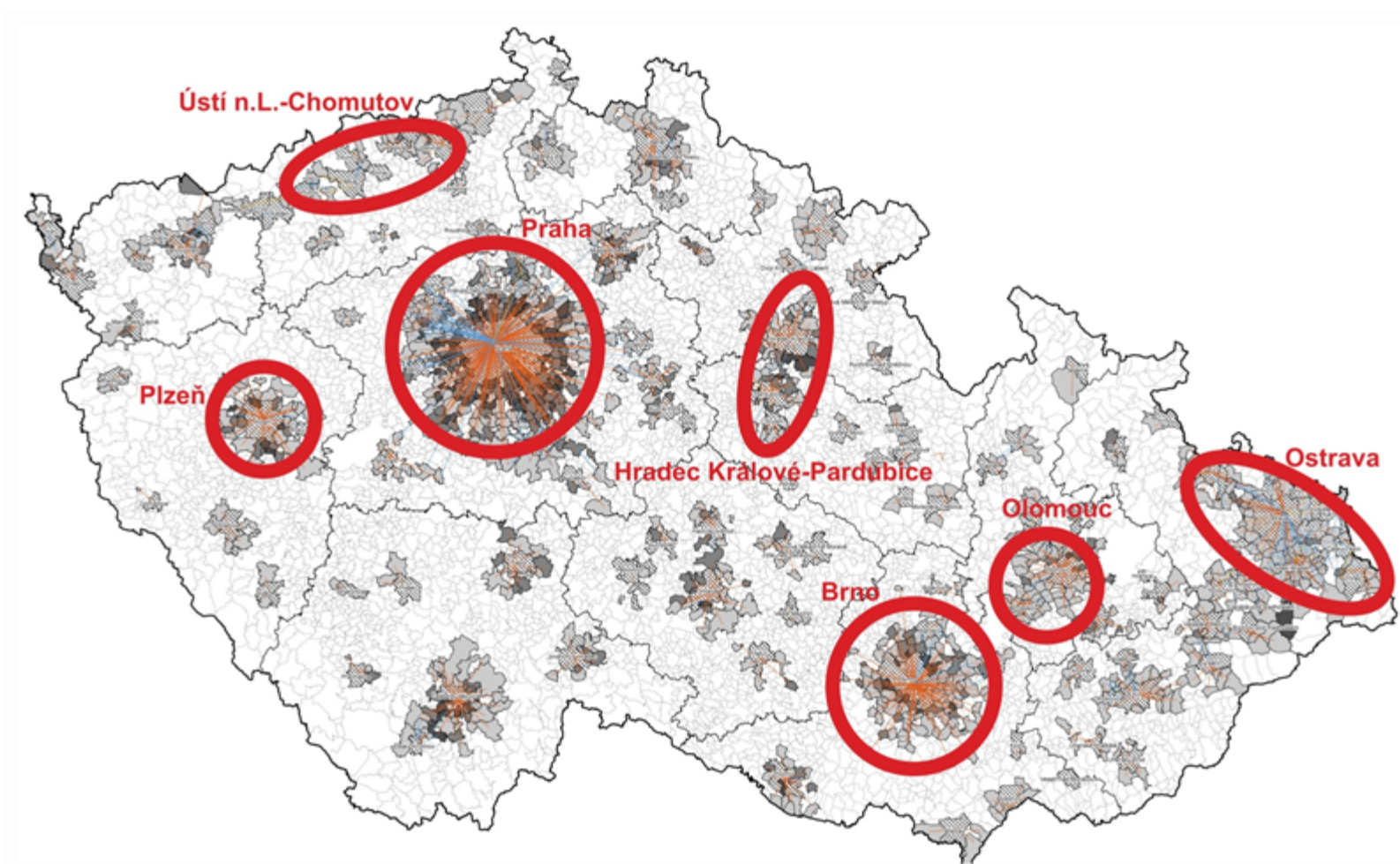
Možnosti vymezení venkova

- g) Statistické vymezení
 - dle konvenčně stanovené hranice obyvatel
(obce pod touto hranicí jsou venkov)

Možnosti vymezení venkova

- h) Krajinářské vymezení
 - existence rozlehlé krajiny, která je organickou součástí sídla, vzhled krajiny má venkovský charakter a krajina poskytuje sídlu více funkcí.

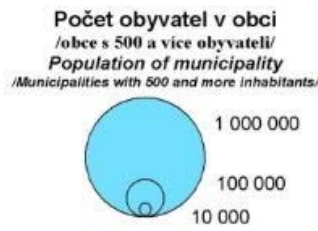
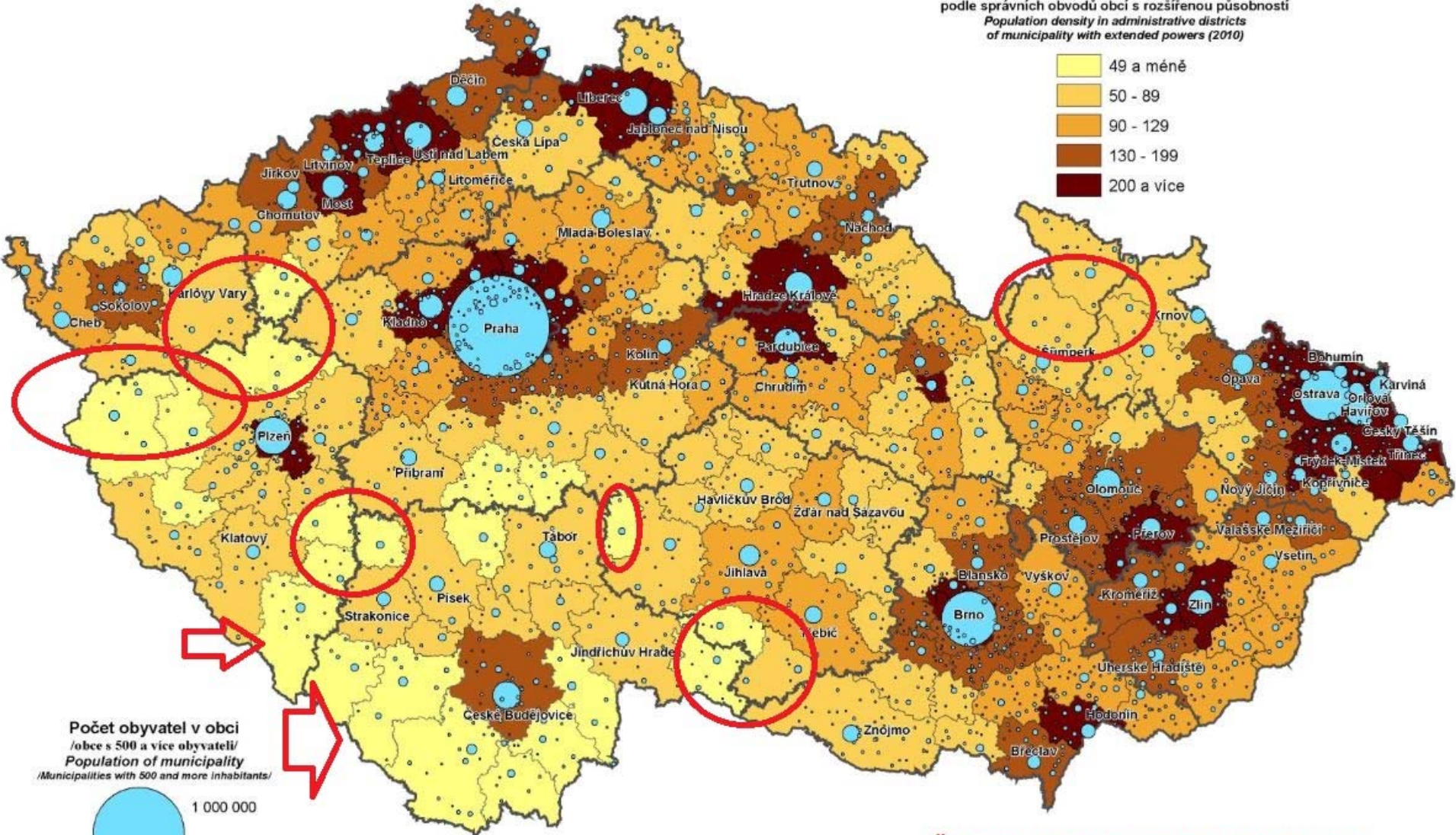
Co není městem je venkov?

Osídlení v České republice

Settlement in the Czech Republic

Počet obyvatel na km² v roce 2010
 podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností
 Population density in administrative districts
 of municipality with extended powers (2010)

Názvy jsou uvedeny pouze u měst s 20 000 a více obyvateli
 Only towns and cities with 20 000 and more inhabitants are labeled

Červeně jsou označena místa s velmi malým výskytem obcí nad 500 obyvatel.

Kritéria vymezení venkova

- hustota zalidnění
- počet obyvatel
- statut sídla
- zaměstnanost v sektorech
- kombinace

Vymezování venkova

- Vychází obvykle z definic a potřeb projektů a institucí, např.:
 - Eurostat.
 - OECD.
 - Český statistický úřad.
 - Ministerstvo pro místní rozvoj (např. v rámci naplňování politik EU).
 - Ministerstvo zemědělství (např. potřeba definovat příjemce dotací pro Společnou zem. pol. EU).

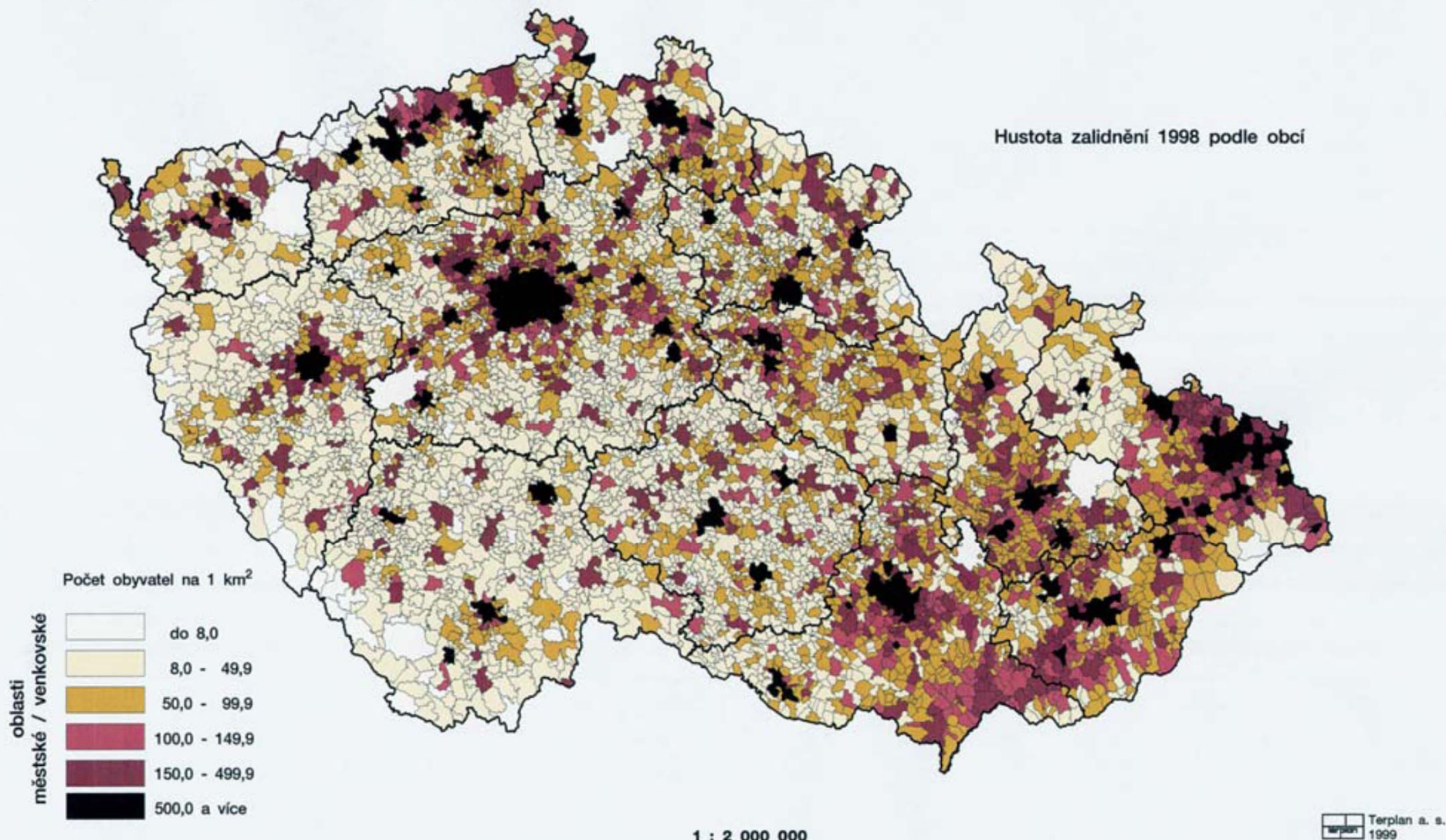
Místní úroveň

- venkovské sídlo je takové, jehož hustota zalidnění je do 100 obyvatel/km² – vymezení uváděné Eurostatem
- venkovské sídlo je takové, jehož hustota zalidnění je do 150 obyvatel/km² (v literatuře se lze setkat i se 100) – vymezení uváděné OECD
- podrobnější rozčlenění na místní úrovni (OECD):
 - extrémní venkovské osídlení do 8 obyv./km²
 - méně zalidněné venkovské oblasti 8 – 50 obyvatel/km²
 - venkovské oblasti 50 – 100 obyvatel/km²
 - smíšené (příměstské) oblasti 100 – 150 obyvatel/km²
 - městské oblasti 150 – 500 obyvatel/km²
 - městská jádra nad 500 obyvatel/km²

Plán rozvoje venkova České republiky na období 2000 - 2006

Vymezení venkovských oblastí podle obcí

Hustota zalidnění 1998 podle obcí

Venkov v EU

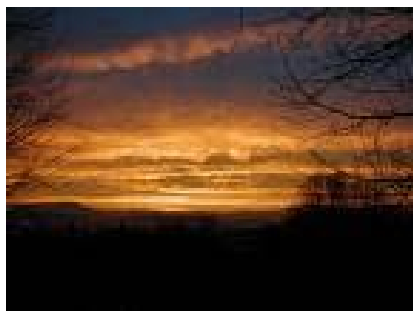

Území	Hustota osídlení obvv./km ²	
EU 12	150	
+ EU 3 (Rakousko, Finsko, Švédsko)	25	
EU 15	116	
CEEC 10	98	
CZ	131	
Podíl obyvatel ve venkovských obcích v %		
NL	Nizozemí	3,1
B	Belgie	4,9
UK	V. Británie	8,7
D	Německo	12,0
I	Itálie	14,1
	φ EU 15	17,5
L	Lucembursko	19,3
P	Portugalsko	21,2
CZ	Česká republika	22,3
F	Francie	23,7
E	Španělsko	24,4
EL	Řecko	30,8
DK	Dánsko	32,4
A	Rakousko	34,6
IRL	Irsko	43,1
FIN	Finsko	50,6
S	Švédsko	66,8

Regionální úroveň OECD

- predominantly rural region (PRR) – převážně venkovské regiony – více než 50 procent obyvatel žije ve venkovských obcích
- significantly rural region (SRR) – z podstatné části venkovské regiony 15 – 50 procent obyvatel žije ve venkovských obcích
- predominantly urban region (PUR) – převážně městské regiony – méně než 15 % obyvatel žije ve venkovských obcích

Rozdělení venkova v EU

KRES ESF MU, Brno

Podíl obyvatel podle typu regionů v %			
Země	Převážně venkovské	Venkovské	Převážně městské
NL	0,0	6,7	93,3
B	3,4	4,9	91,7
UK	1,0	18,7	80,3
D	5,4	25,2	69,3
I	4,1	27,1	68,8
φ EU 15	9,7	29,8	60,5
P	18,1	22,8	59,1
(CZ)	23,8	20,2	56,0
E	12,7	41,5	45,8
EL	28,1	28,3	43,6
A	30,2	28,9	41,0
IRL	46,6	15,1	38,3
CZ	6,0	60,2	33,8
F	10,5	56,5	32,9
DK	39,6	31,3	29,1
S	63,2	17,7	19,1
FIN	58,9	41,0	0,0
L	-	100,0	-

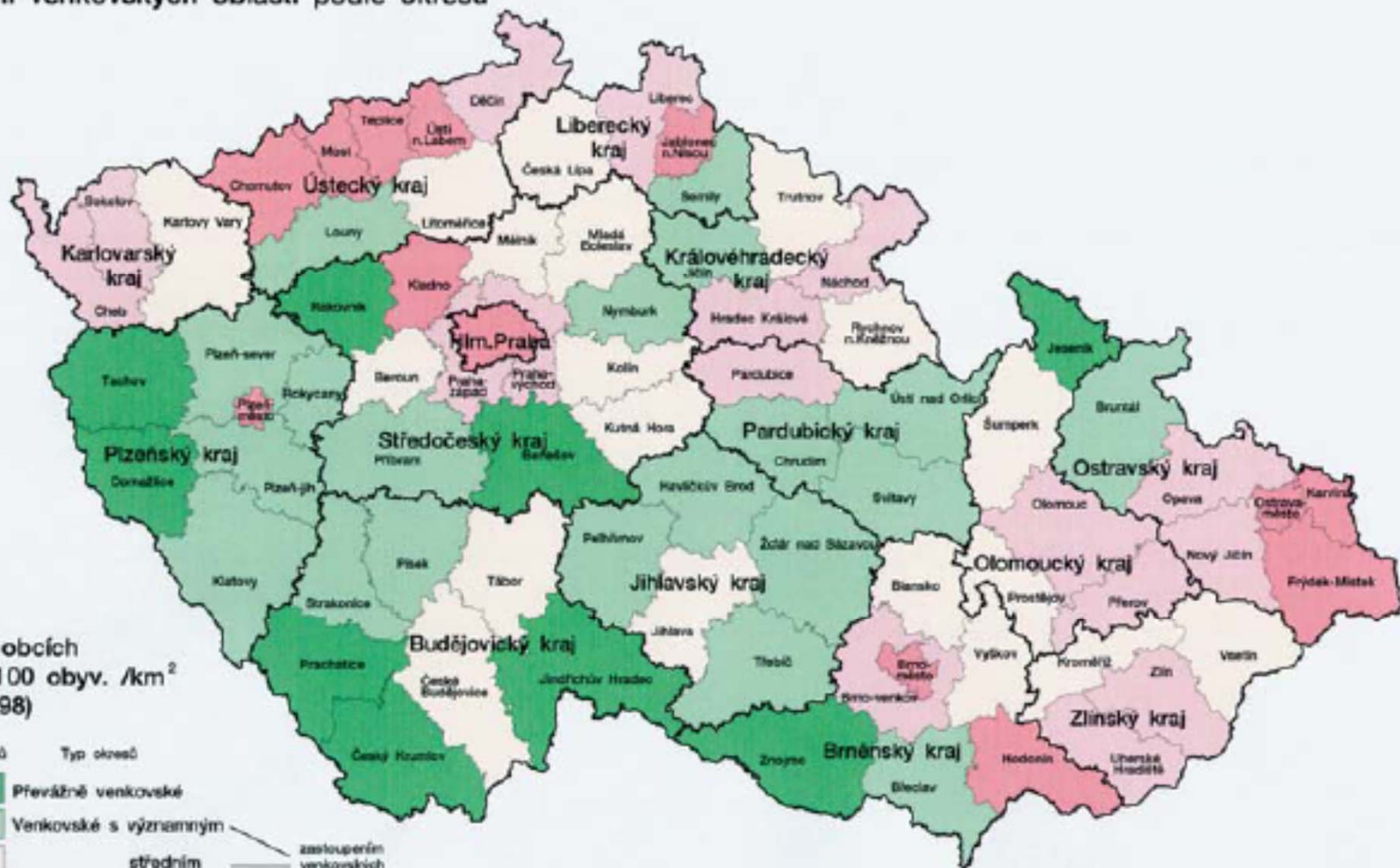
Upravené členění OECD na podmínky ČR

- výrazně venkovský region: více než 50 % obyvatel žije ve venkovských obcích
- převážně venkovský region: 37,5 – 49,5 %
- smíšený region: 25,0 – 37,4 %
- převážně městský region: 15 – 24,5 %
- výrazně městský region: méně než 15 %

Typy regionů	Označení	Počet			Rozloha		Počet obyvatel		Hustota
		okresů	obcí	%	v km ²	v %	v tis.	v %	ob./km ²
Převážně venkovské	V2	20	2 099	33,6	24 500	31,1	1 835	17,8	75
Výrazně venkovské	V1	9	723	11,6	12 241	15,5	614	6,0	50
Venkovské celkem V1+V2	V	29	2 822	45,2	36 742	46,6	2 449	23,8	67
Smíšené	S	19	1 702	27,3	20 148	25,5	2 078	20,2	103
Nevyhraněné celkem V2+S+M2	N	55	5 082	81,4	59 482	75,4	3 913	60,2	104
Výrazně městské	M1	13	437	7,0	7 143	9,1	3 485	33,8	488
Převážně městské	M2	16	1 281	20,5	14 834	18,8	2 287	22,2	154
Městské celkem M2+M1	M	29	1 718	27,5	21 977	27,9	5 772	56,0	263
Česká republika úhrnem	CZ	77	6 242	100,0	78 866	100,0	10 299	100,0	131
Venkovské pro SAPARD	V1+N	64	5 805	93,0	71 723	90,9	6 814	66,2	95

Plán rozvoje venkova České republiky na období 2000 - 2006

Vymezení venkovských oblastí podle okresů

Podíl obyvatel v obcích s hustotou pod 100 obyv. /km² podle okresů (1998)

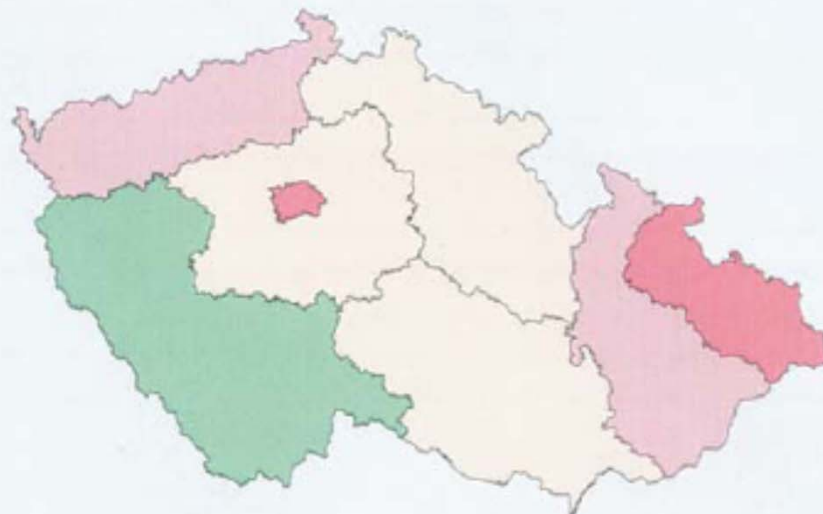
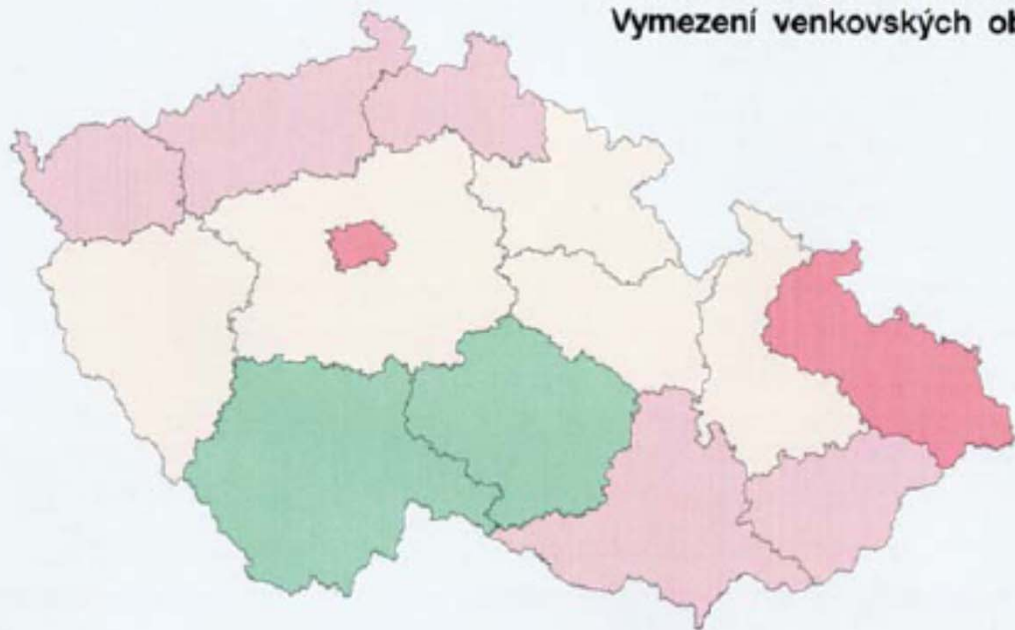
Počet okresů	Typ okresů
50,0% a více	9 Převážně venkovské
37,5% - 49,9%	20 Venkovské s významným středním
25,0% - 37,4%	19 nižším
15,0% - 24,9%	16
do 15,0%	10 Převážně městské

zastoupením venkovských obcí

1 : 2 000 000

Plán rozvoje venkova České republiky na období 2000 - 2006

Vymezení venkovských oblastí podle krajů (NUTS 3) a regionů (NUTS 2)

Podíl obyvatel v obcích s hustotou pod 100 obyv. / km² podle krajů / regionů (1998)

Počet krajů	Typ krajů / regionů	Počet regionů
50,0% a více	Převážně venkovské	0
37,5% - 49,9%	Venkovské s významným středním	1
25,0% - 37,4%	nižším	3
15,0% - 24,9%		2
do 15,0%	Převážně městské	2

zastoupením venkovských obcí

Oblastní dělení EUROSTATEM

- venkovské sídlo je takové, jehož hustota je do 100 obyvatel/km²
- oblastní členění:
 - hustě osídlené oblasti
 - středně osídlené oblasti
 - řídky osídlené oblasti

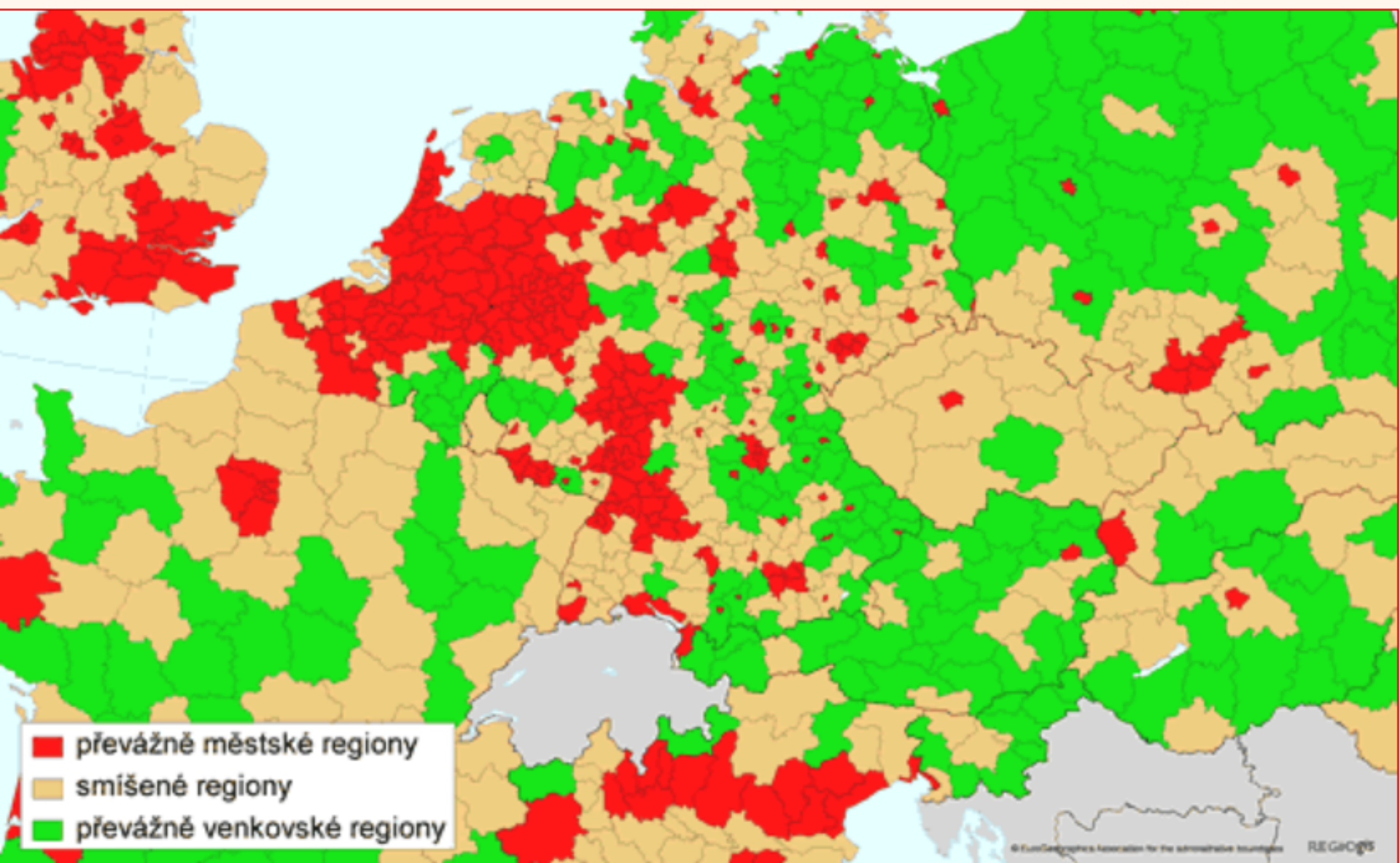
Možné i kombinace

- např. EUROSTAT: aby byl region označen za venkovský musí splnit 2/3 podmínek:
 - hustota zalidnění nižší než 100
 - podíl pracujících v zemědělství je vyšší než průměr EU za poslední 3 roky
 - míra nezaměstnanosti dosahuje vyšší hodnoty než je průměr EU za poslední 3 roky

Typologie podle Evropské komise

- typologií odlišující městský a venkovský prostor je mnoho
- důvod vzniku: obtížná porovnatelnost dat navzájem
- klasifikace regionů úrovně NUT3 (v ČR kraje)
- navazuje na metodologii OECD
- regiony: převážně městské, smíšené a převážně venkovské (podobné jako u OECD, tam však je podstatná obec a pak jejich zastoupení v regionu, vliv velkých městských center)

Obr. 2. Městsko-venkovská typologie OECD aplikovaná na regiony NUTS 3

Nová typologie EK

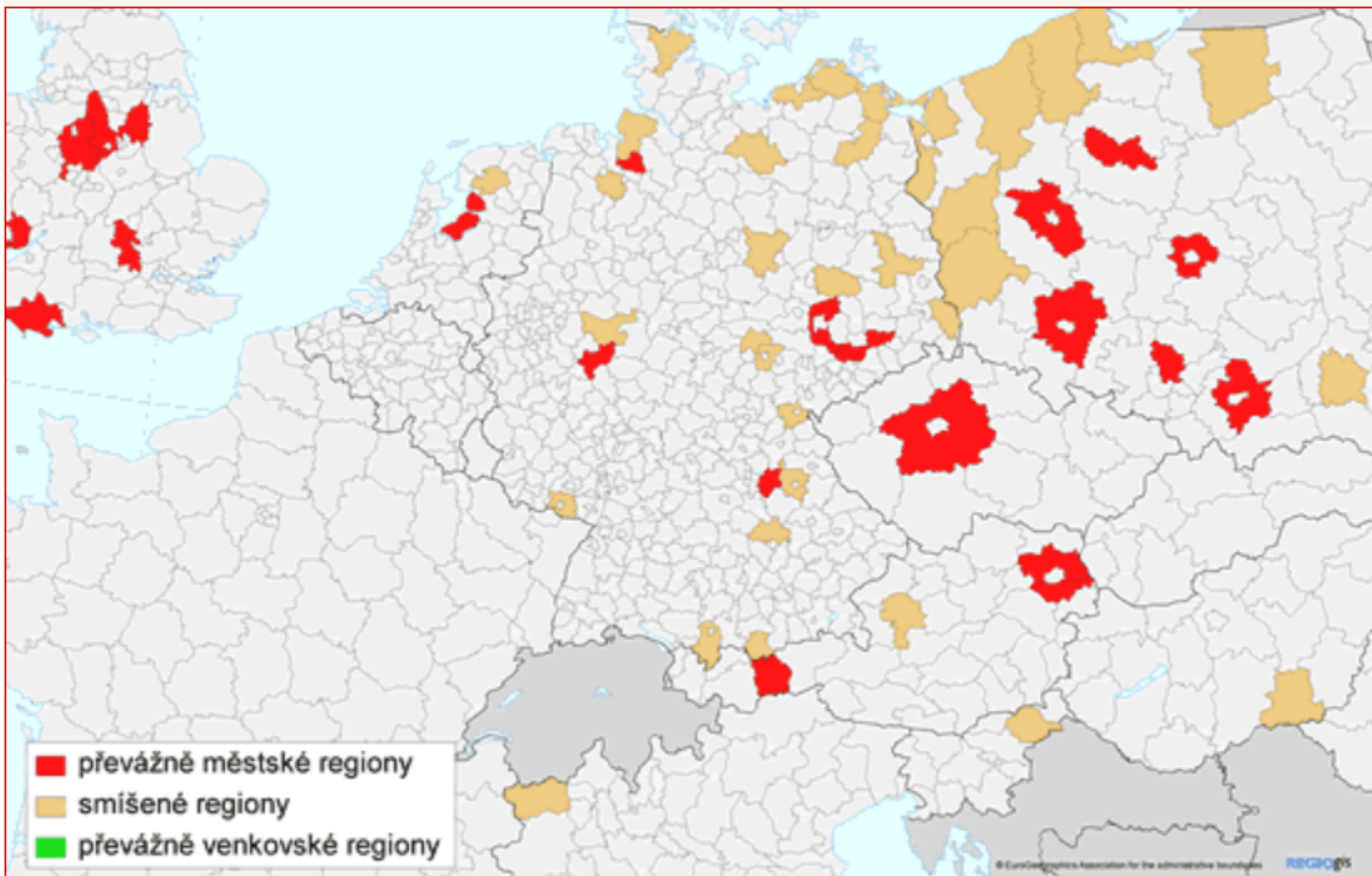
- nová metodika

OECD	Evropská komise
venkovská obec:	územní buňky velikosti 1 km ² :
hustota obyvatelstva do 150 obyvatel/km ²	<ul style="list-style-type: none">• síťové buňky s hustotou rovnou a menší než 300 obyvatel/km²• seskupení buněk, kde je celkem 5000 a méně obyvatel• seskupení bez diagonálních návazností

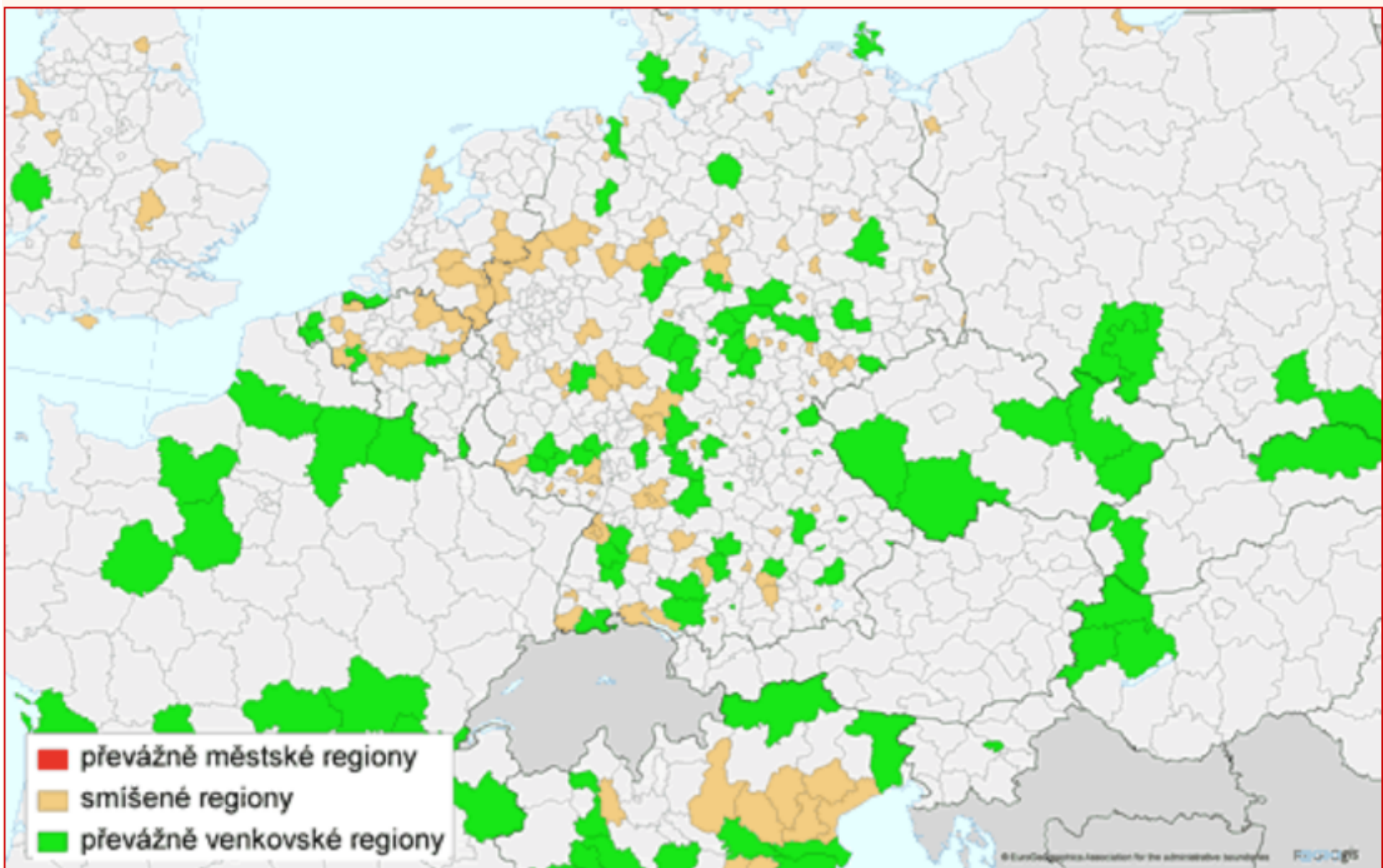
Typologie regionů dle EK

- převážně městské regiony: podíl obyvatelstva ve venkovských rastrových buňkách menší než 20 %,
- smíšené regiony: mezi 20 a 50 %,
- převážně venkovské regiony: větší než 50 %.

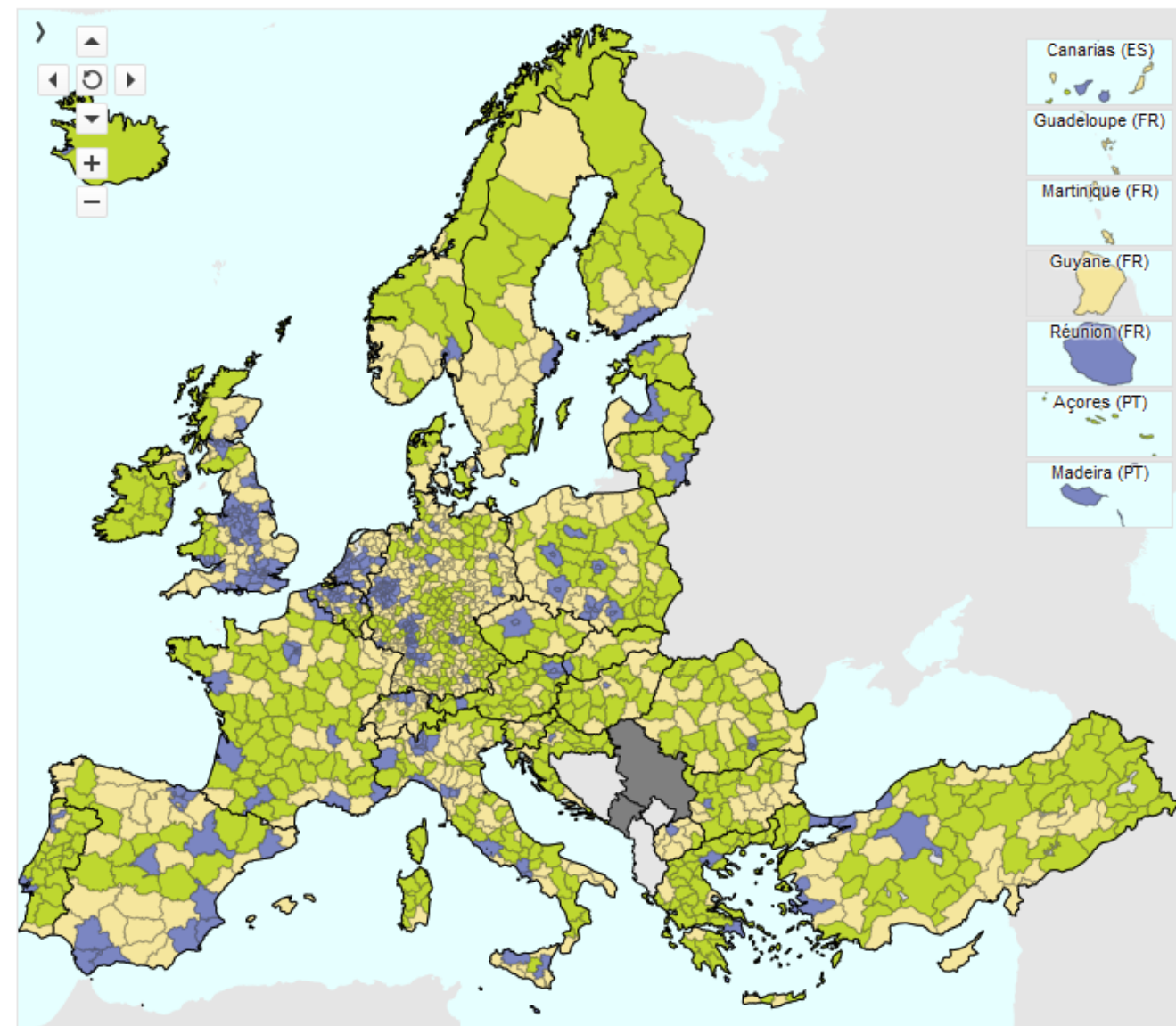
Obr. 6. Regiony NUTS 3 klasifikované jako více městské ve srovnání s typologií OECD

Obr. 7. Regiony NUTS 3 klasifikované jako více venkovské ve srovnání s typologií OECD

Urban-rural typology, by NUTS 3 regions

© IComVA

Predominantly urban regions (rural population: <20 % of the total population)

Intermediate regions (rural population: 20-50 % of the total population)

Predominantly rural regions (rural population: >50 % of the total population)

Data not available

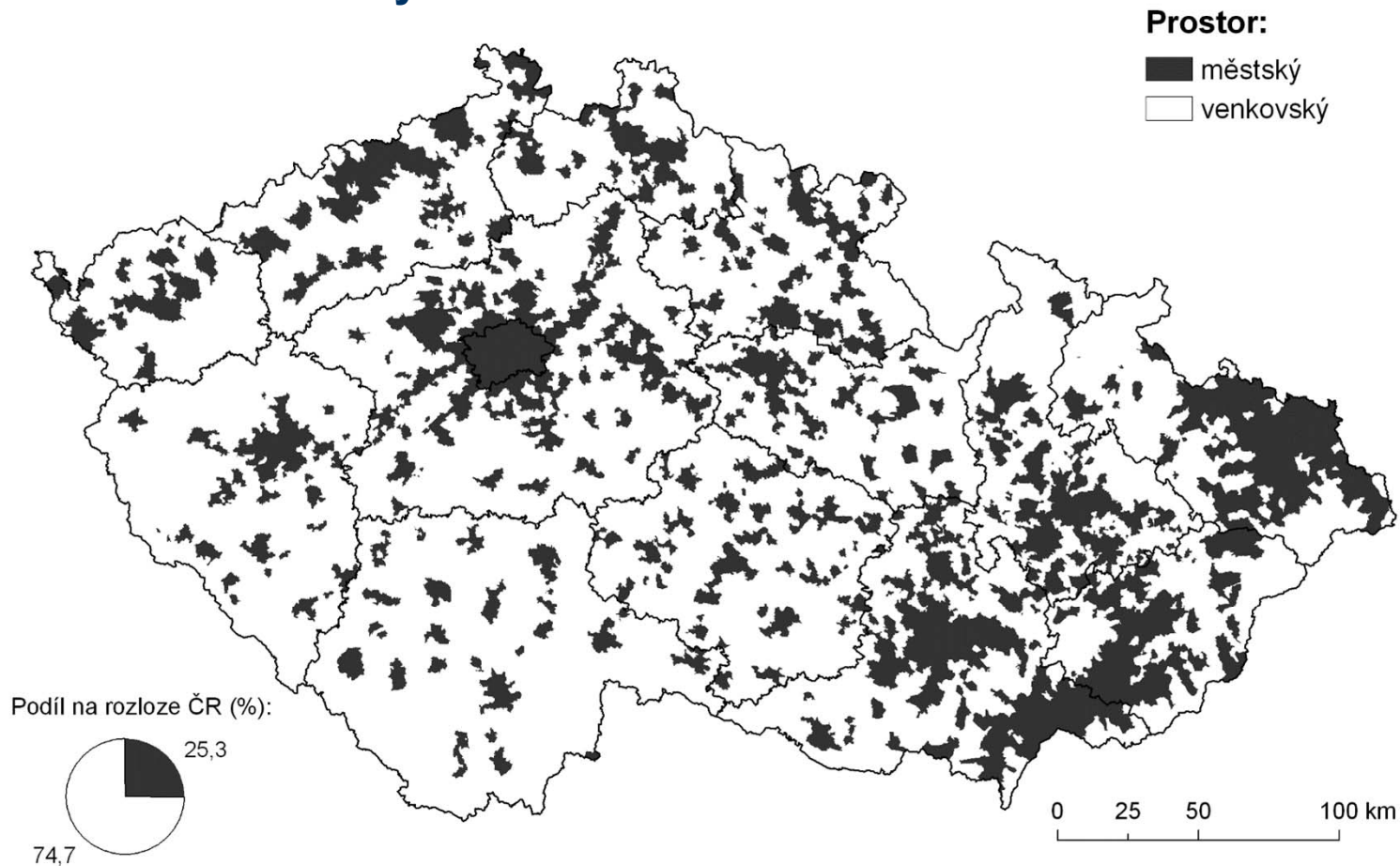
Kritéria používaná v ČR

- hustota zalidnění (do 100 obyvatel/km²)
- počet obyvatel obce (do 2 000)
- statut sídla (obec nikoliv městys, město, statutární město či hlavní město)

Základní charakteristiky českého venkova

Hledisko	Počet obcí		Rozloha		Počet obyvatel	
	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %
Hustota obyvatelstva do 100 obyvatel/km ²	4 995	80,0	59 391	74,7	2 299 093	22,4
Počet obyvatel obce je nižší než 2 000	4 973	79,7	58 182	73,6	2 632 064	25,6
Obce bez statutu města	5 737	91,9	60 441	76,0	2 988 993	29,1

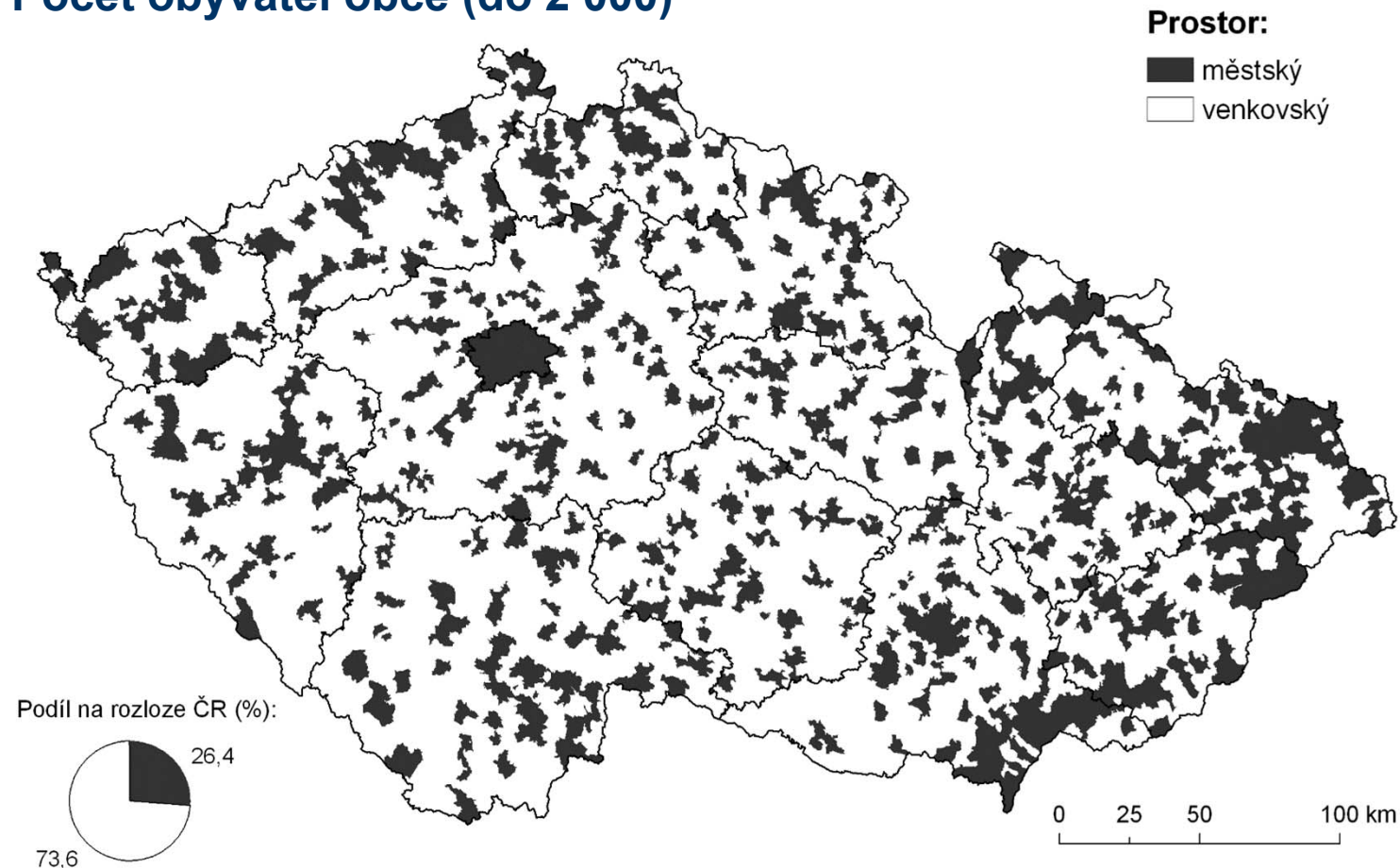
Hustota do 100 obyvatel/km²

Základní charakteristiky českého venkova

Hledisko	Počet obcí		Rozloha		Počet obyvatel	
	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %
Hustota obyvatelstva do 100 obyvatel/km ²	4 995	80,0	59 391	74,7	2 299 093	22,4
Počet obyvatel obce je nižší než 2 000	4 973	79,7	58 182	73,6	2 632 064	25,6
Obce bez statutu města	5 737	91,9	60 441	76,0	2 988 993	29,1

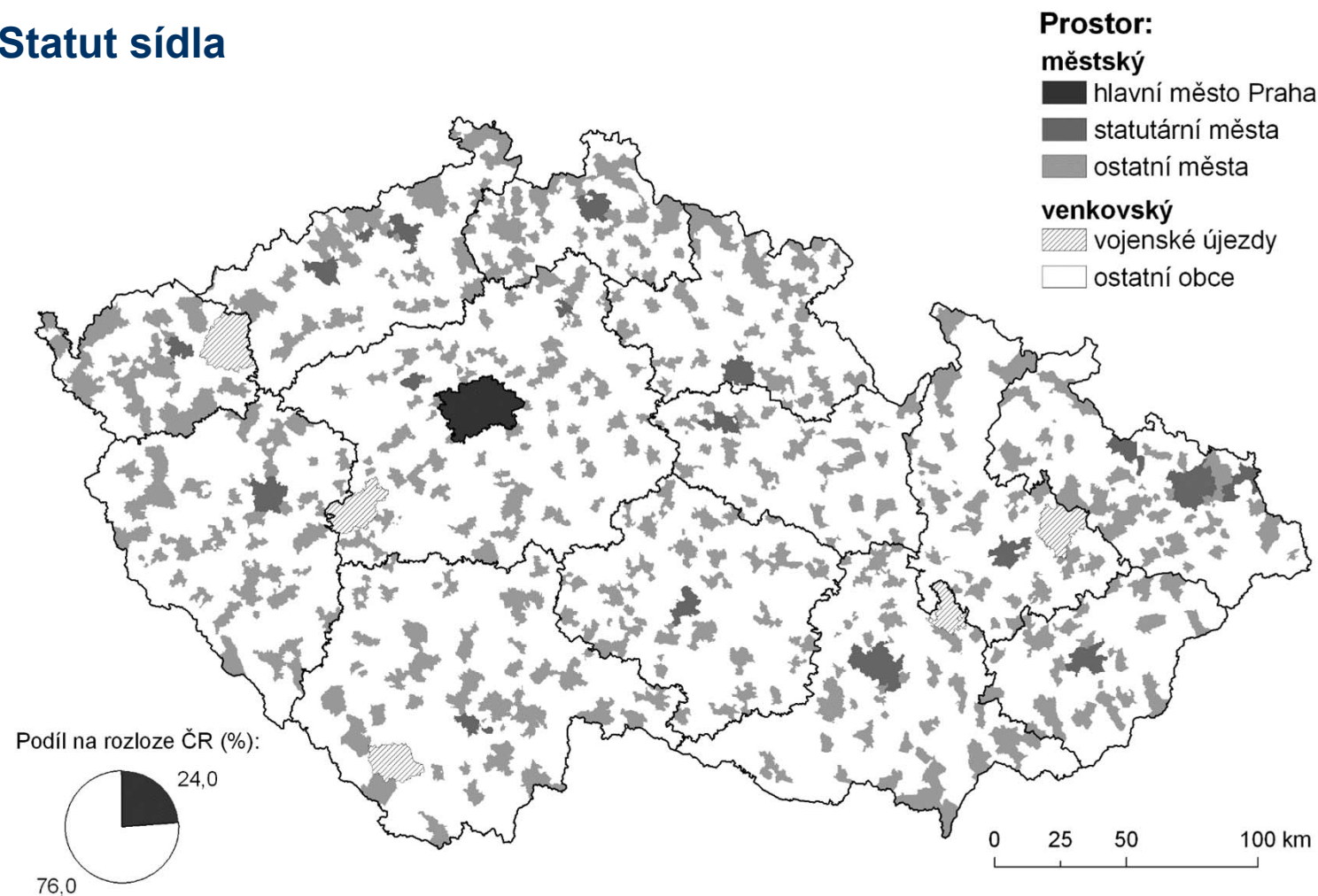
Počet obyvatel obce (do 2 000)

Základní charakteristiky českého venkova

Hledisko	Počet obcí		Rozloha		Počet obyvatel	
	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %
Hustota obyvatelstva do 100 obyvatel/km ²	4 995	80,0	59 391	74,7	2 299 093	22,4
Počet obyvatel obce je nižší než 2 000	4 973	79,7	58 182	73,6	2 632 064	25,6
Obce bez statutu města	5 737	91,9	60 441	76,0	2 988 993	29,1

Statut sídla

Nejčastěji jsou venkov a periferní oblasti vymezovány na základě:

- a) počtu obyvatel obce nebo hustoty osídlení, případně kombinace těchto dvou ukazatelů,
- b) statutu dané obce, podle právních norem příslušného státu,
- c) charakteru a hustoty zástavby a architektonického rázu obce,
- d) podílu přírodních ploch nebo zastavěných ploch na celkové rozloze obce,
- e) zohlednění infrastruktury, občanské vybavenosti obce a dostupnosti služeb (z nekomerční sféry např. školství, zdravotnictví, soc. péče, kulturní a sportovní zařízení),
- f) institucionálního vybavení obcí (např. matričním či stavebním úřadem, poštou),
- g) dopravní dostupností nebo vzdáleností od větších center,
- h) vyjížděky a dojížděky do zaměstnání,
- i) zaměstnanosti v sektorech a odvětvích,
- j) intenzity bytové výstavby,
- k) *věkového složení obyvatelstva,*
- l) *přirozeného a migračního přírůstku obyvatelstva,*
- m) *vzdělanostní struktury obyvatelstva,*
- n) *míry nezaměstnanosti,*
- o) dalších sociálních, ekonomických, demografických a environmentálních indikátorů
- p) různých kombinací více kritérií.

Problémy plynoucí z volby kritérií 1/2

- Co zvolit? Hustotu obyvatelstva, počet obyvatel či statut sídla? A jaké hranice (hodnoty) definovat?
- Obcí, které mají méně než 2000 obyvatel je v ČR 5615, z toho je 57 měst.
- 137 měst má v ČR méně než 3000 obyvatel.
- 76 měst má méně než 3000 obyvatel a zároveň hustotu obyvatelstva nižší než 100 ob/km².

Problémy plynoucí z volby kritérií 2/2

- 4925 obcí má hustotu nižší než 100 ob/km², z toho je 113 měst.
- Největší obce, bez statutu města (Jesenice, Praha-západ 8 228 obyvatel, Petrovice u Karviné 5 334 obyvatel) a nejmenší obce se statutem města (Přebuz, okr. Sokolov 75 obyvatel, Loučná pod Klínovcem, okr. Chomutov 116 obyvatel).
- Proto je třeba volit kritéria a jejich hodnoty podle jejich zjistitelnosti a hlavně **účelu**, pro jaký má vymezené území sloužit a podle „osoby“, která jej určuje. Jinak bude venkovský prostor definovat občan, urbanista či starosta obce a jinak úředník ministerstva či EU.

Charakteristiky českých sídel

- Průměrný počet obyvatel obce je 1 685.
- Medián populační velikosti obce je 420 obyvatel.
(tedy více než polovina obcí nedosahuje počtu 420 obyvatel).
- Z toho plynou problémy, které musí malé obce řešit.
- Podobnou strukturu osídlení v EU má jen Francie a Slovensko.

Klady a zápory života na venkově

- Klady:
 - klidné bydlení, tiché prostředí
 - příroda a venkovské prostředí
 - mezilidské vztahy
 - zdravý život (tradiční, zdravé potraviny, více pohybu)
 - větší soukromí
 - levnější život
 - bezpečnost

Klady a zápory života na venkově

- Zápory:
 - špatná dopravní dostupnost (nutnost dojíždět, noční spojení, odříznutí od světa)
 - nezaměstnanost, nedostatek pracovních příležitostí
 - malá možnost společenského a kulturního vyžití
 - špatná vybavenost (obchody, zásobování, služby, infrastruktura)

Zásadní trendy malých obcí 1/2

- **postupné stárnutí obyvatelstva**, rychlejší než u celkové populace,
- **úbytek schopností poskytovat služby** obecně i služby na určité úrovni
- **rostoucí převaha obytné a rekreační funkce** nad funkcemi ekonomickými a obslužnými,
- **rychlý úbytek pracovních míst** a následné zvyšování vyjížďky obyvatel za prací, rostoucí závislost na mikroregionálních a regionálních střediscích,
- **malá diverzifikace pracovních míst**, nízké příjmy a vyšší míra dlouhodobé nezaměstnanosti, omezená dostupnost a kvalita služeb podporujících podnikání

Zásadní trendy malých obcí 2/2

- **snižování úrovně dopravní obslužnosti** veřejnou dopravou,
- **obecný nedostatek finančních prostředků** k zajištění základních funkcí a rozvojových záměrů (obtížný přístup k úvěrům i nedostatek vlastních finančních zdrojů na spolufinancování projektů dotovaných státem). Především nedostatek finančních prostředků způsobuje také menší úspěšnost malých obcí při čerpání dotací z různých státních podpůrných programů a strukturálních fondů,
- **ztížené podmínky pro výkon státní správy** a samosprávy,
- **omezená soběstačnost** v plnění potřebného rozsahu uložených funkcí.

Hlavní možnosti rozvoje obce

- bydlení
- podnikání (SME, cestovní ruch)
- zemědělství
- rekreace, turistika a cestovní ruch
- pracovní příležitosti, infrastruktura, vybavenost, kulturní život, dopravní obslužnost (dostupnost), sociální infrastruktura

V těchto oblastech je spatřují starostové venkovských obcí

Proč je rozvoj venkova problematickým pojmem?

- rozvoj venkova vnímán jako intervence vedoucí ke zlepšení situace určité skupiny
- jaký má smysl?
- proč by měla být venkovská sídla podporována z veřejných prostředků?